

ринкової економіки. *Право України*. 2003. №2. С. 45-48.

9. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності. Закон України від 23.09.1999 №1105-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. №46-47. Ст. 403.

10. Про затвердження Вимог до технічного стану тракторів, самохідних шасі, самохідних сільськогосподарських, дорожньо-будівельних і меліоративних машин, сільськогосподарської техніки, інших механізмів. Наказ Міністерства аграрної політики України від 06.05.2009 №316. *Офіційний вісник України*. 2009. №41. С. 53. Ст. 1381.

*Новіков Ю.Ю., магістрант 2-го року підготовки,
спеціальність «Соціальна робота»,*

Вінницький інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: Давиденко Г.В., д.пед.н., професор,
Вінницький інститут Університету «Україна»

ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

THE PERSPECTIVES OF REFORMING OF THE SOCIAL POLICY IN UKRAINE

Анотація. В статті визначено перспективні напрямки реформування соціальної політики України на основі здійсненого аналізу зарубіжних моделей соціальної політики.

Ключові слова: соціальна політика, соціальні програми, моделі соціальної політики, перспективи реформування.

Abstract. The article outlines the perspective directions of reforming of the social policy in Ukraine on the basis of the analysis of foreign models of social policy.

Keywords: social policy, social programs, models of social policy, perspectives of reformation.

Постановка проблеми. Перехід України до ринкових відносин, її інтеграція до світової економічної системи, зміни у політичній сфері потребують нових підходів до розуміння соціальної політики та перспектив її розвитку. Саме тому для ефективних національних перетворень важливим є аналіз та використання досвіду інших країн, врахування досягнень, обмежень та динаміки розвитку існуючих моделей соціальної політики економічно потужних країн і практики реалізації соціальних програм, теоретичне обґрунтування вибору адекватної моделі соціальної політики.

Характерною особливістю сучасного етапу розвитку світу є відхід від усталених форм економічної, соціальної, гуманітарної політики. Відбуваються

радикальні зміни в соціальній сфері не тільки тих країн, що їх раніше відносили до так званого «другого світу», а й у країнах традиційної демократії. Ці держави опинилися перед необхідністю робити вибір між колективною та індивідуальною відповідальністю за соціальний добробут, між обов'язками найманого працівника та обов'язками роботодавця у страхуванні від соціальних ризиків, між обов'язковою та добровільною участю у соціальних програмах, орієнтацією на позитивні чи на негативні свободи, між місцевим, національним чи наднаціональним регулюванням соціальної сфери.

Зараз дослідження досвіду здійснення соціальної політики іноземних державах є якнайбільш актуальним в умовах політично-економічної кризи в Україні, неефективності соціального забезпечення та його надмірного навантаження на державний бюджет України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для того, щоб мати можливість порівнювати соціальну політику в різних країнах, прийнято виділяти моделі соціальної політики. Серед класифікацій моделей соціальної політики можна назвати запропоновані В. Джорджем та Р. Уїлдінгом, Г. Еспінг-Андерсеном, У. Лоренцом, Р. Мішрою, Р. Тітмусом, Ф. Уільямсом.

У роботах таких вчених із пострадянських країн, як Н. Балабанова, Е. Гансова, В. Гордін, М. Головатий, В. Жуков, О. Новікова, В. Пилипенко та ін. представлено умовні класифікації соціальної політики, подано критичний аналіз цих моделей. Питання впливу глобалізації на соціальну сферу та сучасні трансформації моделей розглядають В. Близнюк, Б. Дікон, Н. Лакіза-Савчук, Б. Менді, С. Сіденко, Д. Свонк, П. Станс, Ю. Ткачук, М. Халс та ін. дослідники.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення перспектив реформування соціальної політики України на основі аналізу зарубіжного досвіду моделей соціальної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні для того щоб Україна на світовій арені займала гідне місце, а якість життя громадян відповідала європейським стандартам, потрібно, щоб на зміну неефективній соціальній політиці, прийшла політика, сконцентрована на потребах не тільки конкретної соціальної групи, але й кожної людини. Найбільш оптимальним варіантом для України є впровадження позитивного досвіду скандинавських країн, передусім Швеції, що дасть змогу адаптувати українське суспільство до сучасної моделі управління та нарешті допоможе побудувати збалансовану, послідовну й логічну модель соціальної політики, яка б відповідала викликам та загрозам XXI ст.

У нинішній ситуації очевидних передумов подолання наростаючих кризових явищ як в економіці, так і, відповідно, в соціальній сфері немає. Більше того, як і минулого року, під тиском соціально складних умов, накопичених заборгованостей, зокрема з виплат зарплат і соціальних виплат, збільшення числа внутрішньо переміщених осіб, звуження внутрішнього ринку праці, зростання цін і тарифів тощо Уряд буде змушений вдаватися до соціально непопулярних кроків [2]. Такі кроки передбачені Державним бюджетом на 2015 р., зокрема:

- заморожування впродовж року прожиткового мінімуму, мінімальної зарплати та мінімальної пенсії на рівні грудня 2013 р. – 1 176 грн., 1 218 грн. та 949 грн., відповідно. Передбачено підвищення цих показників лише у грудні 2015 р. до 1 330 грн., 1 378 грн. і 1 074 грн., відповідно, або на 13% – показник інфляції, закладений у Законі про Державний бюджет на 2015 р. Однак, уже сьогодні НБУ прогнозує інфляцію на рівні 17-18%, а за окремими експертними оцінками, вона складе 20-25%;

- запровадження нових податків, які торкнуться якщо не малозабезпечених громадян, то т. зв. українського середнього класу. При цьому, певне послаблення регуляції бізнесу не компенсує витрати середнього класу на сплату податків, оскільки його переважну більшість становлять наймані працівники;

- обмеження надання пільг окремим професійним і соціальним групам, скасування ряду доплат до посадових окладів, зокрема медичних і педагогічних працівників, працівників соціальної сфери, державних службовців та ін.

До цього слід додати: подальше підвищення в рази тарифів на житловокомунальні послуги, енергоносії, транспорт, отже – на всі товари та послуги, в т.ч. і першої необхідності; брак позитивних зрушень на ринку праці в умовах подальшого падіння економіки; відсутність дієвих стимулів детінізації оплати праці (попри формальне зниження ставки Єдиного соціального внеску).

За таких умов у 2015 р. відбуватиметься подальше зниження суспільного добробуту, яке торкнеться переважної більшості населення. Наразі цей процес відбувається на фоні відсутності соціально-психологічних компенсаторів урядової політики економії та обмежень.

Суспільство поки не побачило реальних результатів проголошеної боротьби з корупцією, запровадження сильної антимонопольної, антиолігархічної політики, реальної економії та ефективного витрачання бюджетних коштів державними відомствами. З іншого боку, є численні свідчення безкарності корупційних і злочинних проявів, особливо цинічних на фоні воєнних дій і зусиль волонтерів і всіх громадян з вирішення проблем військових та біженців [4].

Водночас, за умови реалізації декларованого реформування системи соціальної допомоги (запровадження безумовної адресності, монетизація частини пільг, перегляд переліку пільг і категорій пільговиків) найбільш гострі наслідки політики економії для соціально вразливих верств можуть бути пом'якшені до прийняттого рівня.

Заслуговують на увагу позитивні наміри Уряду в частині реформування:

- пенсійної системи, зокрема – створення у 2015 р. справедливої соціальної системи пенсійного забезпечення, запровадження накопичувальної системи пенсійного страхування;

- системи соціальної допомоги – ліквідації неефективних пільг, об'єднання фондів державного соціального страхування, забезпечення прозорості їх діяльності і скорочення видатків на їх адміністрування;

- системи охорони здоров'я, насамперед – усунення корупційних схем у проведенні тендерних закупівель, передача функції державних закупівель від МОЗ до, зокрема, міжнародних організацій, а також – створення єдиної трирівневої системи медичного обслуговування населення;

- освітньої системи, насамперед – заходи з підвищення якості вищої освіти та реформування системи загальної і професійно-технічної освіти згідно з європейськими стандартами [1].

Водночас, здійснюючи реформування соціальної сфери, слід мати на увазі, що в нинішній ситуації відсутність значимих виявів соціального невдоволення переважно є наслідком досить високого рівня патріотизму українських громадян. Проте, влада має бути свідома того, що, по-перше, потенціал суспільного терпіння не є безмежним, по-друге, використання фактору невдоволення громадян є одним із елементів «гібридної війни», що ведеться проти України.

Серед ключових пріоритетів соціальної політики слід виділити такі:

- забезпечення гідної зайнятості;
- збалансовану політику доходів;
- модернізацію професійної освіти;
- забезпечення основних соціальних стандартів та соціальної захищеності вразливих верств населення [3].

Політика оподаткування. Оцінюючи чинну в Україні систему оподаткування з точки зору забезпечення соціальної справедливості, можна зробити такі висновки: існує надмірне загальне податкове навантаження на населення і несправедливий його розподіл між різними групами населення (в залежності від доходу та демографічного складу). Особливо це стосується непрямих податків, які включені в ціни товарів та послуг, розмір яких прямо не залежить від доходів платника. Їх основний недолік – регресивний характер, або зворотно-пропорційна залежність від платоспроможності споживачів. Внаслідок цього непряме оподаткування важким тягарем лягає на населення з низькими доходами, оскільки більша його частина пов'язана з придбанням продуктів харчування та інших товарів першої необхідності. У зв'язку з тим, що структура споживання є різною для різних шарів населення, принцип справедливого оподаткування може бути реалізований через диференційований підхід до встановлення непрямих податків на окремі товари та послуги.

Розвиток ідеї справедливості оподаткування вимагає кращого обґрунтування прогресивної шкали з одночасним визначенням розміру неоподаткованого мінімуму, виходячи з того, що кожний член суспільства має право на речі та послуги, необхідні для його існування. Загальне зниження податкового навантаження та його більш справедливий перерозподіл є необхідними умовами виходу України з економічної кризи, що має призвести до позитивних зрушень як в економічній, так і соціальній сферах. Поступове зниження податкового навантаження на фізичних осіб сприятиме підвищенню платоспроможного попиту населення та його інвестиційної активності, стимулюватиме розвиток виробництва, а підвищення реальних доходів платників

податків збільшить податкову базу. З другого боку, більш справедливий розподіл податкового навантаження сприятиме соціальній довірі та стабільності суспільства [5].

Сфера соціальної підтримки. Зважаючи на неминучу необхідність скорочення державних видатків, необхідно постійно проводити роботу з удосконалення порядку надання соціальної підтримки на основі кращого врахування потреб та реальної нужденності, переносити акценти на запобігання бідності та активне соціальне залучення. Надання послуг має носити більш комплексний (і одночасно індивідуальний) характер і бути спрямованим на усунення причин виникнення нужденності кожної конкретної сім'ї (або особи).

Потребує уваги питання кращого методологічного та інформаційного забезпечення, підвищення якості адміністрування послуг та професійного рівня соціальних працівників. Потребує удосконалення процедура поширення інформації щодо можливостей отримання допомоги. Вона має бути більше орієнтована на потенційні цільові контингенти населення, які зазвичай мають нижчий рівень освіти та переважно мешкають у малих населених пунктах.

Впровадження комплексної моделі соціальної підтримки є логічним продовженням державної політики України щодо удосконалення системи соціальної допомоги. Очікуваними результатами від впровадження має бути посилення дієвості й адресності соціальної підтримки, сприяння формуванню у населення активної життєвої позиції щодо виходу зі стану нужденності; профілактика соціального відторгнення та протидія потраплянню сімей у кризовий стан [6].

Освітня політика та гідна зайнятість. Зайнятість є одночасно і формою індивідуальної реалізації людини, і головним джерелом доходу. Першою складовою забезпечення гідної зайнятості є створення достатньої кількості робочих місць, які мають відповідати вимогам модернізаційного розвитку та забезпечувати справедливу оплату праці.

Забезпечення гідної зайнятості пов'язане з питаннями відповідності кваліфікаційним вимогам та належним рівнем освіти. Для побудови модернізаційної освітньої політики суспільству необхідно усвідомити глобальні закономірності сучасного етапу економічного розвитку, а також внутрішні (національні) переваги та можливості, використання яких має бути покладено в основу державної політики розвитку. В умовах входження суспільства до постіндустріальної епохи пріоритетним визнається інноваційний тип розвитку, якому властива «економіка, заснована на знаннях» [3].

Якщо Україна в якості мети свого економічного розвитку визначає досягнення конкурентоспроможності на світовому ринку, то безумовно, вітчизняна освіта має прагнути досягнення відповідності найбільш прогресивним економічним світовим тенденціям. Основою конкуренції у сучасному світі є інтелектуальний капітал. За великим рахунком, і п'ятий (переважаючий нині), і шостий (що набирає оберти) технологічні уклади відповідають сучасному типу постіндустріальної цивілізації. Його характерними ознаками є інтелектуалізація виробництва, широке використання

наукових досягнень, розумової праці людей та систем штучного інтелекту.

Як соціальний інститут, який відтворює інтелектуальний потенціал суспільства, освіта має бути здатна до випереджувального розвитку, відповідати інтересам як суспільства в цілому, так і окремої особистості.

У сучасних умовах інноваційна діяльність є передумовою її модернізації та набуття нової якості всього освітнього простору. Інновації в освіті пов'язані зі змінами в її структурі, змісті, технологіях, методах та засобах навчання, а також у системах організації та управління.

Цілі інноваційної освіти мають охоплювати гуманізацію, формування екологічної свідомості, забезпечення варіативності та безперервності. Причому під безперервністю освіти необхідно розуміти безперервність змін якостей та здатностей, у тому числі опанування якісно новими знаннями. Тобто, безперервність освіти означає не стільки створення відповідної системи, скільки вимагає запуснути процеси саморозвитку, самоосвіти, формування власної відповідальності, високий професіоналізм.

Забезпечення гідних умов життя. Незважаючи на гостроту житлового питання, яка відчувається не лише в Україні, а й в усьому світі, існує певний дефіцит досліджень у цій сфері. Модернізація житлової політики та захист прав людини вимагає створення відповідного науково-методологічного та інформаційного забезпечення. У зв'язку з цим актуалізуються завдання розроблення системи індикаторів для моніторингу поточного стану житлових умов населення із залученням різних інформаційних джерел; оцінювання впливу житлових умов на стан здоров'я, перебіг демографічних процесів та соціальну мобільність; розроблення моделей оцінювання наслідків реформ з урахуванням платоспроможного попиту населення та соціально-демографічних змін [1].

Висновки. Сьогодні для того щоб Україна на світовій арені займала гідне місце, а якість життя громадян відповідала європейським стандартам, потрібно, щоб на зміну неефективній соціальній політиці, прийшла політика, сконцентрована на потребах не тільки конкретної соціальної групи, але й кожної людини. Для цього основними характеристиками нової моделі соціальної політики України мають стати: скорочення бідності та зміцнення позицій та ролі середнього класу; зміцнення конкурентоспроможності національної економіки на засадах інноваційної моделі розвитку і реалізація ефективної державної антикорупційної політики; випереджальне зростання рівня доходів громадян порівняно з інфляцією; скорочення фінансово незабезпечених пільг; збільшення рівня зайнятості населення та запобігання втраті кваліфікованих кадрів; поліпшення соціальної мобільності; поширення волонтерського руху.

Найбільш оптимальним варіантом для України є впровадження позитивного досвіду скандинавських країн, передусім Швеції, що дасть змогу адаптувати українське суспільство до сучасної моделі управління та нарешті допоможе побудувати збалансовану, послідовну й логічну модель соціальної політики, яка б відповідала викликам та загрозам ХХІ ст.

Список використаних джерел

1. Антропов В. Модели социальной защиты в странах ЕС. *Мировая экономика и международные отношения*. 2006. №11. С. 70-71.
2. Крентовська О. Дослідження моделі соціальної політики держави як складної функціональної системи. *Вісник НАДУ*. 2010. №2. С. 198-207.
3. Макарова О.В. Програми соціальної підтримки: оцінка результатів та шляхи удосконалення. *Демографія та соціальна економіка*. 2013. №1(19). С. 47-56.
4. Новікова О. Концепція соціальної політики України: проблеми і шляхи розв'язання. *Соціальна політика і соціальна робота*. 1998. №1-2. С. 5-14.
5. Результати соціального діалогу в країнах ЄС URL: <http://studopedia.info/1-103203.html>
6. Стандарт ISO 26000 «Настанова по соціальній відповідальності» URL: <http://istoryk.at.ua/forum/15-660-1>

*Пастух Д.Ю., магістрант 2-го року підготовки,
спеціальність «Правознавство»,
Інститут права та суспільних відносин
Університету «Україна».*

Науковий керівник: **Терещенко А.Л.**, к.ю.н., доцент,
директор Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ

**ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ДОТРИМАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПРАВ І СВОБОД
ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД**

**LEGAL GUARANTEES FOR THE EXERCISE OF POLITICAL RIGHTS AND
FREEDOM OF HUMAN AND CITIZENSHIP: DOMESTIC AND WORLD
EXPERIENCE**

Анотація. У статті розглядається поняття та сутність правових гарантій дотримання політичних прав та свобод людини і громадянина як в Україні, так і в інших демократичних державах світу. Досліджуються зміст форм забезпечення прав та свобод. Визначаються основні проблеми розвитку механізму гарантування прав та свобод людини і громадянина в Україні.

Ключові слова: гарантії, права і свободи людини та громадянина, правова держава, загально соціальні цінності, демократизм.

Abstract. The article deals with the concept and essence of legal guarantees of observance of political rights and freedoms of man and citizen both in Ukraine and in other democratic states of the world. The forms of ensuring rights and freedoms are studied. The main problems of the mechanism of guaranteeing the rights and freedoms of man and